

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

BİREYSEL YENİLİKÇİLİĞİN REKABETÇİ TUTUMA ETKİSİNDE ÇEVRESEL BELİRSİZLİĞİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ*

THE MODERATOR ROLE OF ENVIRONMENTAL UNCERTAINTY IN THE EFFECT OF INDIVIDUAL INNOVATIVENESS ON COMPETITIVE ATTITUDE

Mehmet Mert BOZALAN¹

Doç. Dr. İlkay TURAN²

ÖZ

Bu çalışmada, teknoloji ve bilişim sektöründe çalışmakta olan kişiler nezdinde bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerindeki etkisinin ve bu etkide çevresel belirsizliğin düzenleyici rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Günümüz şartlarında özellikle teknolojik değişiklikler tüm sektörler için çevresel belirsizliği arttırmaktadır. Firmalar, belirsizliğe ayak uydurabilmek için içeriden birtakım davranışlar geliştirerek uyumu artırma çabası içine girmektedirler. Yetenek havuzlarında yenilikçi bireyleri bünyelerine katarak rekabetçi tutumlarını arttırmaya yönelmektedirler. Belirsizliğin artmasıyla bu ilişkinin nasıl etkilendiği ise araştırılması gereken bir konudur. Bu doğrultuda, İstanbul ilinde teknoloji ve bilişim sektöründe faaliyette bulunan firmalarda çalışan 238 kişiyle kolayda örnekleme ile amaçlı örnekleme tekniklerinden faydalanılarak, 20 Aralık 2019 ile 25 Şubat 2020 tarihleri arasında anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılardan toplanan verilerin analiz edilmesi neticesinde; bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerinde anlamlı ve kısmi bir etkiye sahip olduğu ve bu etkide çevresel belirsizliğin düzenleyici rolünün olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yenilikçilik, Bireysel Yenilikçilik, Rekabet, Rekabetçi Tutum, Çevresel Belirsizlik.

JEL Sınıflandırma Kodları: 031, D41, D81.

ABSTRACT

In the study, it is aimed to investigate the effect of individual innovativeness on competitive attitude, and the moderator role of environmental uncertainty in this effect in terms of employees working in technology and informatics sector. Today, especially technological changes increase environmental uncertainty for all sectors. Firms try to increase compliance by developing some internal behaviors in order to keep up with uncertainty. They tend to increase their competitive attitudes by incorporating innovative individuals in their talent pools. How this relationship is affected by the increase in uncertainty is an issue that needs to be investigated. In this regard, a survey is conducted on 238 participants working in companies operating in technology and informatics sector in İstanbul between 20 December 2019 and 25 February 2020 via using convenience sampling and purposive sampling. In the study, quantitative research method is used. As the result of the analysis of the data collected from the participants, it is found that individual innovativeness has significant and partial effect on competitive attitude, and environmental uncertainty has a moderator role in this effect. Moreover, significant differences are found in the answers given for research variables by the participants according to their various demographical characteristics.

Keywords: Innovativeness, Individual Innovativeness, Competition, Competitive Attitude, Environmental Uncertainty.

JEL Classification Codes: 031, D41, D81.

* Bu çalışma İlkay TURAN danışmanlığında Mehmet Mert BOZALAN tarafından hazırlanan ve 04.02.2022 tarihinde savunulan "Bireysel Yenilikçiliğin Rekabetçi Tutuma Etkisinde Çevresel Belirsizliğin Düzenleyici Rolü" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Çalışma için Bahçeşehir Üniversitesi Etik Kurulundan E-20021704-604.02.01-28194/2022/02 sayılı ve 02.03.2022 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

¹ Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Bilim Uzmanı, mertbozalan@gmail.com

² Bahçeşehir Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Odyometri Bölümü, ilkay.turan@vsh.bau.edu.tr

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

In this study, it is aimed to investigate the effect of individual innovativeness on competitive attitude, and the moderator role of environmental uncertainty in this effect in terms of employees working in technology and informatics sector. Companies operating in the technology and informatics sector continue their activities in an intense competitive environment due to the constant changes and developments in technology. Likewise, it is seen that the people working in these companies exhibit a competitive attitude both about their own success and the success of the company they work for. These employees also need to be innovative and creative individuals due to the nature of technology. In this direction, the need to examine the effect of individual innovativeness of people working in technology and information companies on their competitive attitudes arises. At the same time, it is an issue that needs to be investigated whether the relationship between individual innovativeness and competitive attitude changes when environmental uncertainty is high or low.

Design/methodology/approach:

In this regard, a survey was conducted on 238 participants working in companies operating in technology and informatics sector in Istanbul between 20th December 2019 and 13th February 2020 via using convenience sampling and purposive sampling. In the study, quantitative research method was used. In the survey form, demographical information form; Individual Innovativeness Scale developed by Hurt, Joseph and Cook (1977), and adapted into Turkish by Kılıçer and Odabaşı (2010) with 20 statements and 4 dimensions; Competitive Attitude Scale developed by Akbayırlı (1998) with 23 statements; Environmental Uncertainty Scale developed by Khandwalla (1976) and adapted into Turkish by Çalışkan and Akkoç (2012) with 4 statements, were used.

Findings:

After the demographic data were revealed, validity and reliability analyzes of all scales were performed. The reliability of the scales according to the factor analysis; individual innovativeness (0.843) was high, competitive attitude (0.842) was high, and environmental uncertainty scale (0.580) was above average. H1: "Individual innovativeness has a significant effect on competitive attitude." According to the results of the multiple linear regression analysis carried out to test the hypothesis, the hypothesis was partially accepted, at the same time "H2: Environmental uncertainty has a moderating role in the effect of individual innovativeness on competitive attitude." Process v4.0 macro plugin developed by Andrew F. Hayes in SPSS program was used to test the hypothesis. This hypothesis was also partially accepted. As the result of the analysis of the data collected from the participants, it was found that individual innovativeness has significant and partial effect on competitive attitude, and environmental uncertainty has a moderating role in this effect. Moreover, significant differences were found in the answers given for research variables by the participants according to their various demographical characteristics.

Conclusion and Discussion:

According to the research results; It can be said that people who are less resistant to changes, who can come up with new ideas and who can take risks are more success-oriented. At the same time, it can be said that people who are less resistant to changes and can take risks tend to compare themselves more with others. According to the findings, it was determined that individual innovativeness had a significant but partial effect on competitive attitude. This finding supports the findings of previous studies in the literature (Porter, 1990; Schumpeter, 1934; Aksüzek, 2008; Slater & Narver, 1995; Karadal, 2013; Öztürk & Summak, 2014). As a result of the moderator analyzes carried out to determine whether environmental uncertainty has a moderating role in the effect of individual innovativeness on competitive attitude, it has been determined that environmental uncertainty has a moderating role only in the impact of resistance to change on benchmarking. Accordingly, it can be said that the high level of environmental uncertainty has an important role in the fact that people who are less resistant to change compare themselves more with others in working life, and that environmental uncertainty increases this effect. In the context of other sub-hypotheses, it was determined that environmental uncertainty did not have a moderating role in the relationship between individual innovativeness and competitive attitude. According to the analysis, it was determined that environmental uncertainty has a partial regulatory role in the effect of individual innovativeness on competitive attitude. This finding supports the findings of previous studies in the literature (Hitt et al., 2005; Mintzberg, 1973). According to these findings, it can be mentioned that companies operating in the technology and informatics sector should tend to employ individuals with innovative personality traits. Because more employment of such individuals will increase the competition within the company and will increase the overall performance and competitiveness of the company as well as the job performances of the employees. However, although the perception of environmental uncertainty was high, it only shows that environmental uncertainty has a moderating effect on the impact of resistance to change on benchmarking. In this respect, it can be said that the companies' efforts to reduce the resistance to innovations and changes under environmental uncertainty conditions will further increase the competitiveness within the company.

1. GİRİŞ

Teknoloji ve bilişim sektöründe faaliyet göstermekte olan firmalar, teknolojiye sürekli olarak yaşanan değişimler ve gelişmelerden ötürü yoğun bir rekabet ortamı içerisinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Sürekli değişen iş yaşamına uyum sağlamak için firmalar proaktif davranışlar sergilemek zorunda kalmaktadırlar. Proaktif davranabilmek, çevredeki değişimleri takip etmek zorunluluğu getirmektedir. Günümüz şartlarında özellikle teknolojik değişiklikler aynı zamanda çevresel belirsizliği de arttırmaktadır. Firmalar dışarıda hızlı değişen çevreye ayak uydurabilmek için içeriden birtakım davranışlar geliştirerek uyumu artırma çabası içine girmektedirler. İçeriden geliştirilen bu çabaların en önemlisi firmanın yetenekleridir. Firmalar yenilikçi bireyleri bünyelerine katarak bu çabayı sürdürmektedirler.

Rekabetin yüksek olduğu sektörlerde faaliyet gösteren firmalardaki işgörenlerin hem kendi başarıları hem de çalıştıkları firmanın başarısı hususunda rekabetçi bir tutum sergilemeleri beklenmektedir. Bu çalışanların aynı zamanda teknolojinin doğası gereğince yenilikçi ve yaratıcı bireyler olmaları gerekmektedir. Yenilikçiliğin rekabetçilik üzerindeki etkisi örgütlerin yanında bireyler açısından da geçerli olan bir durumdur. Yenilikçi kişiler, sürekli gözlemler yaparak değişim sürecindeki fırsatları görmekte, ortaya çıkan problemleri analitik düşünmek vasıtasıyla çözümlenmekte, değişimleri rekabet avantajı sağlayıcı kararlarıyla desteklemektedirler (Karadal, 2013, s. 24). Bununla birlikte, yenilikçi kişiler, diğer kişilerle rekabet edebilecekleri yeni fikirlerin peşinde olmaktadır (Öztürk ve Summak, 2014, s. 851). Bu doğrultuda, diğer insanlarla rekabet etme arzusunda olan kişilerin yenilikçi kişilik özelliklerine sahip olduğundan söz edilebilir.

Algılanan çevresel belirsizliğin artması firmaları girişimci ve yenilikçi davranışlara sürüklemektedir. Firmalar algılanan çevresel belirsizliği azaltmak hatta belirsizliğin yüksek olduğu çevrelerde bunu fırsata dönüştürmek için çalışmalar yapmak zorundadırlar (Akkoç, Çalışkan ve Turunç, 2012, s. 78). Çevresel belirsizlik, çalışanın işletme çevresini doğru olarak tahmin edebilme konusunda bilgi eksikliği ya da ulaştığı bilgileri gerekli veya gereksiz olarak tasnif etme yeteneğinin noksanlığıdır (Milliken, 1987, s. 136). Çevresel belirsizliğin artması, örgüt için riskin artması demektir. Çalışanlar, belirsizlik şartlarında aldıkları hatalı kararlar sebebiyle örgütün varlığını riske atabilmektedirler. Aynı zamanda çalışanlar için çevreye ait bilgi eksikliği, önemli derecede stres ve korku kaynağıdır (Bass, 1985). Ancak alan yazında bireysel yenilikçilik ve rekabetçi tutum ilişkisine yönelik çok az çalışma olduğu ve bu çalışmaların çoğunlukla dışsal koşulların etkilerini göz ardı ettiği tespit edilmiştir. Çevresel belirsizliğin artışının yeniliklerin örgüt içerisindeki adaptasyonunu kolaylaştıracağını belirten ve yenilikçi davranışla çevresel belirsizlik arasında doğrudan, dolaylı ve aracı ilişkiler olduğunu ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur (Baldrige ve Burnham, 1975; Tan ve Litschert, 1994; McDougal vd., 1992) Bu doğrultuda, belirsizliğin yüksek olduğu teknoloji ve bilişim firmalarında çalışan kişilerin bireysel yenilikçiliklerinin rekabetçi tutumları üzerindeki etkisinin incelenmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Yanı sıra, dışsal bir unsur olarak çevresel belirsizlik algısının yüksek veya düşük olduğu koşullar altında, bu ilişkinin yönünün değişip değişmediği incelenmesi gereken bir konudur. Alan yazında bireysel yenilikçilik ve rekabetçi tutum ilişkisine yönelik çok az çalışma olduğu ve bu çalışmalarda çoğunlukla dışsal koşulların etkilerini göz ardı edildiği ve çevresel belirsizlik koşulları altında bu ilişkinin incelenmesi çalışmanın gerekçesini ortaya çıkarmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yenilikçilik

Günümüzde firmalar faaliyet gösterdikleri pazarlarda rekabet gücü ve üstünlüğü elde etmeyi istemekte ve bunu yaratıcılık ve yenilikçilik ile sağlayabileceklerine inanmaktadırlar (Aksüzek, 2008). Yenilikçi olmayan ve yenilikler konusunda risk almaktan çekinen firmalar ise orta ve uzun dönemde piyasadaki rekabet avantajlarını yitirmektedirler (Slater ve Narver, 1995).

Bu bağlamda yenilik, işletmelerde örgüt kültürünün ve kimliğinin zorunu bir unsuru olmuştur. Zira bilhassa globalleşme süreci, pazarların giderek birbirine benzemesine ve aynışmasına sebebiyet verirken, yenilik yapmak ve farklılık yaratmak işletmelerin pazarda rekabet üstünlüğü elde edebilmesi için bir zorunluluk teşkil etmeye başlamıştır (Tuna, 2020, s. 20). Kavramsal açıdan yenilik; yeni düşüncelerin, ürünlerin, uygulamaların ya da hizmetlerin bireylerce yeni olarak algılanıp kabul edilmesi şeklinde ifade edilebilir (Uyar ve Kılıçaslan, 2015). Başka bir ifadeyle yenilik, bir değeri bulunan bir düşüncüyü veya bilgiyi, doğru yerde ve zamanda somutlaştırmak suretiyle, insanlara faydalı ürünlere, hizmetlere veya süreçlere dönüştürmek olarak tanımlanmaktadır (Luecke 2008). Yenilik, günümüz koşullarında gerek makro gerekse de mikro seviyede gerçekleşmekte olan rekabet

yarışına uyum sağlayabilmek üzere işletmelerin başvurmakta oldukları stratejik bir araç niteliğindedir (Karabulut, 2015, s. 1355).

Rogers'a (2003) göre yenilikçilik, yeniliğin sosyal sistemde bulunan kuruluşlarca ya da kişilerce erken benimsenme derecesidir. Glor (2001) yenilikçiliği, yeni fikirlerin uygulanmakta ve kullanılmakta olduğu bir süreç şeklinde tanımlamıştır. Knight (1967) tarafından yenilikçilik, çevreyle örgüt bakımından yeni olma özelliğine sahip olan değişikliklere uyum sağlanması olarak ifade edilmiştir. Literatürde çok farklı tanımlarına rağmen işletmeler, faaliyetlerini sistematik olarak geliştirmek ve iyileştirmek için, yeni fikirleri süreçlerinin tamamına veya bir kısmına uygulamak ve mutlaka stratejik ve dinamik bir rekabet avantajı olan yenilikçi davranış yeteneğine sahip olmak ve onu iyi yönetmek durumundadırlar (Çalışkan ve Akkoç, 2012, s.8).

2.2. Bireysel Yenilikçilik

Agrawal ve Prasad (1998) tarafından bireysel yenilikçilik, kişilerin yeni öğrenilen bilgi teknolojilerini denemeyi arzulamaları olarak ifade edilmiştir. Hirschman (1980) açısından tüm fertler farklı düzeylerde yenilikçi olup, yaşamları süresince yeni olduğunu kabul ettikleri düşüncelerle fikirleri benimsediklerinden bahsetmiştir. Hurt vd. (1977) ise bireysel yenilikçiliği, yeni şeyler denemeye arzulu olma hali şeklinde betimlemiştir. Aktaş (2018) bireysel yenilikçiliğin, faydalı bir yeniliğin ortaya koyulması, tanıtımı ve yaşama geçirilmesi hususundaki tüm bireysel çalışmalarla uğraşlar olduğundan söz etmiştir. Goldsmith ve Foxall (2003) bakımından bireysel yenilikçilik; fertlerin yeniliklere yönelik tepkilerini karakterize etmekte olan bireysel değişiklikler olup, yazarlar bireysel yenilikçiliği; genel kişilik özelliği yaklaşımı, davranışsal yaklaşım yenilikçiliği ve özel kişilik alanı özelliği yaklaşımı çerçevesinde kavramsallaştırma yoluna gitmiştir.

Bireysel yenilikçiliğin temelde dört boyutu bulunmakta olup bu boyutlar; değişime direnç, fikir önderliği, deneyime açıklık ve risk alma şeklindedir (Hurt vd., 1977). Değişime direnç boyutu, yenilikçiliğe yönelik mesafeli durulmasına ilişkin negatif düşüncelerin ölçülenmesiyle alakalıdır. Değişime direnç gösteren bireyler, yeniliklerin somut yararlarını görerek hareket etmekte, risk almamayı yeğlemekte ve yeniliklere oldukça geç uyum sağlamaktadırlar (Karadağ, 2018). Fikir öndeliği boyutu, kişinin çalışmakta olduğu örgütte diğerlerine kıyasla daha farklı düşünme, standartların dışına çıkma vb. durumlarını gösteren bir boyuttur. Bu bağlamda, yenilikçilik hususunda gereken iş gücünün organizasyonu ve liderlik vasfıyla yeniliklerin yayılması hususunda yol gösterici bir özelliğe sahiptir (Biçer, 2017). Deneyime açıklık, kişinin konfor alanının dışına çıkması durumu ve tanıdık olmayan yeni tecrübeleri yaşama konusundaki istekliliğini belirtmektedir (Oliver ve McCrae, 1992). Deneyime açık olan kişilerin hayal güçleri geniştir, bilgi düzeyleri yüksektir ve yaratıcıdırlar (Bitlisli vd., 2013). Risk alma boyutu, fertlerin belirsizlik durumu altında içlerindeki merakla motive olmasını ve harekete geçebilmesini ölçülemektedir. Bir kişinin girişimci olabilmesi ve yüksek performans gösterebilmesi hususunda risk alması bir ön koşuldur (Biçer, 2017). Bir kişiyi risk almaya sevk eden unsurlar ise temel olarak kişinin kendisini geliştirme arzusu, özgürlük gereksinimi, güç elde etme duygusu, kontrol, sosyal gereksinimleri karşılama isteği, statüyu yükseltme arzusu ve daha kuvvetli unsurlar ile temas kurma şeklinde ifade edilebilir (Powell, 2007).

Yenilikçi bireyler, yeni şeyleri denemekten kaçınmayan, aksine bu durumdan hoşlanan, risk alan kişilerdir (Atlı, 2019, s. 27). Yenilikçi bireyler; değişimlere yönelik esnek bir davranışa sahip olan, yeni deneyimlere açık olan, eleştirel içeriğe sahip değerlendirmeler karşısında objektif durabilen, başkalarının fikir ve düşüncelerine açık ve saygılı olan, her türdeki bilgiden ilham alıp yapıcı biçimde bilgileri yararına kullanabilen kişilerdir (Leavitt ve Walton, 1975).

2.3. Rekabetçi Tutum

Rekabet, insanların en iyiye erişmeleri hususunda bir itici güç niteliğindedir. Bilhassa iş yaşantısında aynı vazifeyi gören diğer insanların varlığı, bireyi kendini diğerleriyle istese de istemese de bir karşılaştırmada bulunmaya yönlendirmektedir. Bu çerçevede birey, daha çok çalışıp işi konusunda daha çok çaba harcamaya başlamaktadır. Aslında, rekabetin temel amacı çalışan kişinin en iyi performansını sergilemesini sağlamasıdır. Zira rekabet, bireyin kendi mükemmelliğini keşfedebilmesini sağlamakta olan bir rol oynamaktadır ve bireyin çalışma performansının yükselmesi bağlamında pozitif bir etki yaratmaktadır (Navaro, 2015, s. 89).

Rekabetçi tutumun, bir bireyin diğer bireylerin önüne geçme isteğini belirten bir kişilik özelliği olduğundan bahsedilebilir (Roberts, 1989, s. 5). Bu doğrultuda rekabetçi tutum, iş yerinde çalışan kişinin en iyi olmayı arzulamasına yol açan bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Kohn, 1992, s. 4). Nitekim çalışan birey, böyle bir durumda kişilerarası rekabetten dolayı bir haz alınması durumunu meydana getiren rekabetçilik arzusuna sahip

olmaktadır (Spence ve Helmreich, 1983, s. 41). Bireysel rekabet çerçevesinde kendisiyle rekabet edebilmenin ve rekabet üstü olabilmeyenin, sistemli ve ciddi bir yaratıcılık vasıtasıyla sağlanabileceğinden bahsedilmektedir (Uray, 2010, s. 212). Yenilikçiliğin rekabetçilik üzerindeki etkisi örgütlerin yanında bireyler açısından da geçerli olan bir durumdur. Yenilikçi kişiler, sürekli gözlemler yaparak değişim sürecindeki fırsatları görmekte, ortaya çıkan problemleri analitik düşünmek vasıtasıyla çözmekte, değişimleri rekabet avantajı sağlayıcı kararlarıyla desteklemektedirler (Karadal, 2013, s. 24). Bununla birlikte, yenilikçi kişiler, diğer kişilerle rekabet edebilecekleri yeni fikirlerin peşinde olmaktadır (Öztürk ve Summak, 2014, s. 851).

2.4. Çevresel Belirsizlik

İşletmenin çevresi, işletmenin yaptığı işin içerisinde yer aldığı çevre manasına gelmektedir. Daha geniş bir bakış açısıyla çevre, bir işi etkilemekte olan bütün içsel ve dışsal unsurların toplamı biçiminde tanımlanabilir (Hans, 2018, s. 67). Çevresel belirsizlik, işletmeyle çevresinin arasında bulunan ilişkinin ölçülmesi noktasında temel yapı taşı niteliğindedir (Aldrich, 1999, s. 25). Çevresel belirsizlik, kişinin bilgi eksikliği ya da ilgili ve ilgisiz verilerin arasında ayırım yapamamasından dolayı bir kurumun kendi ortamını isabetli biçimde öngörememesidir (Milliken, 1987). Çevresel belirsizlik; teknoloji belirsizliği, kaynak belirsizliği, rekabet belirsizliği, satıcı belirsizliği, müşteri belirsizliği, politika belirsizliği gibi unsurlarla ilişkilendirilmektedir (Meijer vd., 2006). Bu çevresel belirsizlik ortamının neticesi olarak firmalar ve bireyler fırsatları kaçırabilmekte, zamanında alınamayan kararlardan ötürü rekabet avantajlarını kaybedebilmektedirler (Hitt vd., 2005). Bununla birlikte firmaların yöneticilerinin çevresel belirsizliklerin yoğun olduğu şartlar altında genellikle risk almaktan çekindikleri ve daha ziyade “bekle-gör” taktiklerini uyguladıkları görülmektedir (Mintzberg, 1973, s. 44-53). Bu doğrultuda, bireysel yenilikçilik ile rekabetçilik arasındaki ilişkide çevresel belirsizliğin yüksek veya düşük olmasının da bir role sahip olduğuna değinilebilir.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma Bahçeşehir Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 02.03.2022 tarihli ve E-20021704-604.02.01-28194/2022/02 sayılı toplantısında incelenmiş ve etik kurul onayı alınmış olup, bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılık içermediği anlaşılmıştır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Alan yazında bireysel yenilikçilik ve rekabetçi tutum ilişkisine yönelik çok az çalışma olduğu ve bu çalışmaların çoğunlukla dışsal koşulların etkilerini göz ardı ettiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, yapılan bu çalışma neticesinde, bireysel yenilikçilik ile rekabetçi tutum arasındaki ilişkide çevresel belirsizliğin düzenleyici bir rolünün bulunup bulunmadığına ilişkin alan yazına ve sektör temsilcilerine katkı sağlanacağı öngörülmektedir.

Bu çalışma çerçevesinde temel amaç, bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerindeki etkisinde çevresel belirsizliğin düzenleyici rolünün incelenmesi şeklinde belirlenmiştir. Yanı sıra, bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerindeki etkisinin belirlenmesi de araştırmanın bir diğer amacını teşkil etmektedir.

3.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezler

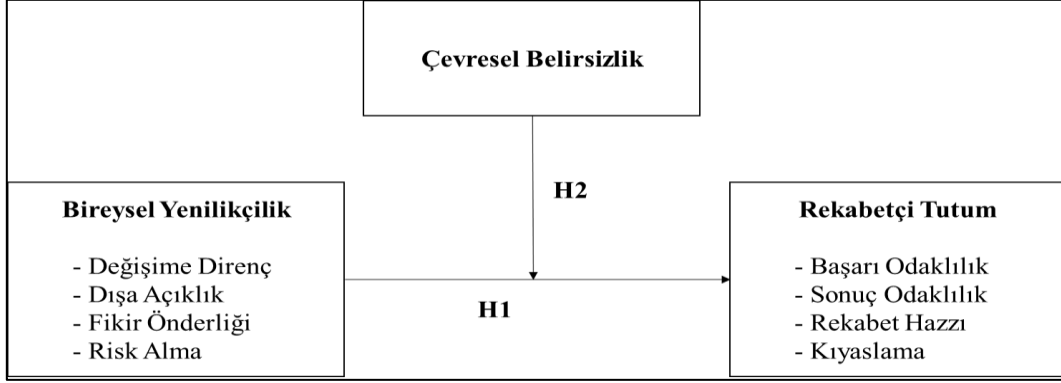
Araştırma kapsamında nicel araştırma yönteminden faydalanılmıştır. Bu doğrultuda nedensel tarama modeli çerçevesinde araştırma modeli oluşturulmuştur. Araştırma modeli Şekil 1'de gösterilmiştir. Araştırmanın temel hipotezleri şu şekildedir:

H₁: Bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerinde pozitif yönlü anlamlı etkisi vardır.

H₂: Bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerindeki etkisinde çevresel belirsizliğin düzenleyici rolü vardır. (Çevresel belirsizlik arttıkça bu ilişkinin gücü artar)

Şekil 1. Araştırma Modeli

3.3. Araştırmanın Ana Kütleli ve Örneklemi

Araştırmanın katılımcılarını İstanbul'da teknoloji ve bilişim sektöründe çalışan kişiler oluşturmaktadır. Olasılıklı olmayan örnekleme tekniklerinden kolayda örnekleme ve amaçlı örnekleme tekniklerinden faydalanılarak, veriler çevrimiçi form ile toplanmıştır. 20 Aralık 2019 ile 25 Şubat 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen anket uygulaması aracılığıyla toplam 238 kişiden veri toplanmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları ve Analiz

Bireysel Yenilikçilik Ölçeği, Hurt vd. (1977) tarafınca geliştirilmiş, Kılıçer ve Odabaşı (2010) tarafınca Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçekte 20 madde ve 4 boyut bulunmaktadır. Ölçeğin boyutları; değişime direnç (DD) (8 madde), fikir önderliği (FÖ) (5 madde), deneyime açıklık (DA) (5 madde), risk alma (RA) (2 madde) biçimindedir. Ölçek 5'li likert tipinde olup orijinal ölçeğin güvenilirlik katsayısı (α) .87 olarak hesaplanmıştır.

Rekabetçi Tutum Ölçeği, Akbayırlı (1998) tarafınca geliştirilmiştir. Ölçekte 23 madde bulunmaktadır ve ölçeğin 4 faktörden oluştuğu tespit edilmiş ve bu faktörler Başarı Odaklılık (BO), Sonuç Odaklılık (SO), Rekabet Hazzı (RH) ve Kıyaslama (KIY) şeklinde isimlendirilmiştir. Ölçek 5'li likert tipinde olup orijinal ölçeğin güvenilirlik katsayısı (α) .92 olarak hesaplanmıştır.

Çevresel Belirsizlik Ölçeği, Khandwalla (1976) tarafından geliştirilmiş, Çalışkan ve Akkoç (2012) tarafından Türkçe'ye adapte edilmiştir. Ölçekte 4 madde bulunmaktadır ve tek boyutlu bir yapıya sahiptir. Ölçek 5'li likert tipinde olup orijinal ölçeğin güvenilirlik katsayısı (α) .86 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada veri analizi için nicel veri analiz yönteminden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda, hazırlanan anket formu vasıtasıyla toplanan verilerin analizinde SPSS 23 istatistiksel analiz programı kullanılmıştır. İlgili program aracılığıyla; örneklem grubunun demografik özelliklerini belirlemek üzere frekans analizleri, araştırmada kullanılan ölçeklerin, faktörlerin ve maddelerin ortalama, standart sapma, basıklık ve çarpıklık değerlerini bulmak üzere tanımlayıcı istatistik analizleri, araştırmada kullanılan ölçeklerin faktör yapılarını bulmak üzere açıklayıcı faktör analizleri, ölçeklerin ve faktörlerin güvenilirlik düzeylerini tespit etmek üzere güvenilirlik analizleri, araştırma hipotezlerini test etmek üzere çoklu doğrusal regresyon analizleri ve Hayes tarafından geliştirilen PROCESS v4.0 makro düzenleyici rol analizleri gerçekleştirilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Örnekleme ait Demografik Veriler

Örneklem grubundaki 127 kişi (yüzde 53,4) kadın, 111 kişi (yüzde 46,6) erkektir. Örneklem grubundaki 162 kişi (yüzde 68,1) bekar, 76 kişi (yüzde 31,9) evlidir. Ek olarak, 85 kişi (yüzde 35,7) 18-25 yaş grubunda, 95 kişi (yüzde 39,9) 26-35 yaş grubunda, 39 kişi (yüzde 16,4) 35-50 yaş grubunda, 19 kişi (yüzde 8,0) 51 ve üzeri yaş grubundadır. 22 kişi (yüzde 9,2) lise mezunu, 145 kişi (yüzde 60,9) lisans mezunu, 71 kişi (yüzde 29,9) lisansüstü mezunudur. Örneklem grubundaki 128 kişi (yüzde 53,8) 0-4 yıl arasında, 44 kişi (yüzde 18,5) 5-9 yıl arasında, 19 kişi (yüzde 8,0) 10-15 yıl arasında, 17 kişi (yüzde 7,1) 16-21 yıl arasında, 30 kişi (yüzde 12,6) 22 yıl ve üzerinde toplam çalışma süresine sahiptir. Örneklem grubundaki 146 kişi (yüzde 61,4) çalışan pozisyonunda, 21 kişi (yüzde

8,8) alt kademe yönetici pozisyonunda, 45 kişi (yüzde 18,9) orta kademe yönetici pozisyonunda, 26 kişi (yüzde 10,9) üst kademe yönetici pozisyonundadır.

4.2. Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Verilerin analizinde SPSS 23 istatistiksel analiz programı kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin, faktörlerin ve maddelerin ortalama, standart sapma, basıklık ve çarpıklık değerlerini bulmak üzere tanımlayıcı istatistik analizleri, ölçeklerin faktör yapılarını bulmak üzere açıklayıcı faktör analizleri, ölçeklerin ve faktörlerin güvenilirlik düzeylerini tespit etmek üzere güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1’de bireysel yenilikçilik ölçeğinin açıklayıcı faktör analizi neticesinde elde edilen faktörlerin güvenilirlik düzeylerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Bireysel Yenilikçilik Ölçeği Faktör Analizi Bulguları

Maddeler	DD	DA	FÖ	RA	Güv.	Ölçek Güv.
17- Yenilikleri dikkate almadan önce diğer insanların o yeniliği kullandığını görmeliyim.	0,764					
13- Çevremdeki bireylerde işe yaradığımı görene kadar bir işi yapmanın yeni yollarını kabullenmekte isteksiz davranırım.	0,759					
20- Yeni fikirlere karşı çoğunlukla şüpheciyimdir.	0,728					
10- Genellikle arkadaş grubum içinde yeni bir şeyi kabul eden son kişilerden biri olduğumu düşünüyorum.	0,725				0,858	
7- Çevremdeki insanların büyük bir çoğunluğunun kabul ettiğini görene kadar yeni fikirlere pek itibar etmem.	0,720					
6- Yeni icatlara ve yeni düşünce tarzlarına karşı şüpheciyimdir.	0,681					
15- Eski usul yaşam tarzının ve işleri eski yöntemlerle yapmanın en iyisi olduğunu düşünürüm.	0,652					
4- Genellikle yeni fikirleri kabullenmekte temkinliyimdir.	0,520					0,843
2- Yeni fikirleri denemekten hoşlanırım.		0,766				
3- Bir şeyi yapmanın yeni yollarını ararım.		0,737			0,723	
18- Yeni fikirlere açığım.		0,652				
12- Ait olduğum grubun liderlikle ilgili sorumluluklarımı almaktan hoşlanırım.			0,785			
8- Arkadaş grubum içinde etkili bir birey olduğumu düşünürüm.			0,780		0,684	
1- Arkadaşlarım öneri veya bilgi almak için sık sık bana başvururlar.			0,623			
11- Yaratıcı bir kişiliğe sahibimdir.			0,535			
19- Cevabı belirsiz sorular beni heyecanlandırır.				0,742		
16- Belirsizlikler ve çözülmemiş problemler beni güdüler.				0,688	0,546	
Açıklanan Varyans	23,63%	13,52%	11,84%	8,04%	Toplam %57,036	
	KMO: 0,843; Ki-Kare: 1243,781; sd: 136; Sig.: 0,000					

Bireysel Yenilikçilik Ölçeği üzerinde gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizi esnasında, faktör yüklerinin 0,50’den düşük olması nedeniyle, 4 madde ölçekten çıkartılmış ve 17 madde üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir. DD faktörünün güvenilirliği 0,858 ile yüksek düzeyde, DA faktörünün güvenilirliği 0,723 ile yüksek düzeyde, FÖ faktörünün güvenilirliği 0,684 ile ortalama üzeri düzeyde, RA faktörünün güvenilirliği 0,546 ile ortalama üzeri düzeyde, ölçeğin güvenilirliği ise 0,843 ile yüksek düzeyde tespit edilmiştir.

Yapılan analiz neticesinde, ölçeğin orijinal ölçekle uyumlu biçimde 4 faktörden oluştuğu ve elde edilen faktörlerin ölçek yapısını açıklama düzeylerine bakıldığında, açıklanan toplam varyansın ise yüzde 57,036 düzeyinde olduğu saptanmıştır.

Tablo 2’de Rekabetçi Tutum ölçeğinin açıklayıcı faktör analizi neticesinde elde edilen faktörlerin güvenilirlik düzeylerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Rekabetçi Tutum Ölçeği Faktör ve Güvenilirlik Analizi Bulguları

Maddeler	BO	SO	RH	KIY	Güv.	Ölçek Güv.
5- Yarışmanın söz konusu olduğu durumlarda daha başarılı olurum.	0,736					
4- Hayattaki amaçlarımdan biri her zaman başkalarından daha başarılı olmaktır.	0,724					
7- Her zaman diğerlerinden daha iyi olmak isterim.	0,714				0,806	
10- Bir hedefe ulaşmak için birisiyle rekabet ettiğimde tek başıma yaptığımdan daha iyi sonuç alırım.	0,710					
17- Sınavlardan hep 100 almak isterim çünkü bu alınabilecek en yüksek puandır.	0,592					
8- Sınavlarda beklediğim notu almak benim için önemli değildir.		0,757				
22- Sınavlardan önce belirli bir not hedefim yoktur.		0,744			0,641	
11- Sınav sonuçları ilan edildiğinde kaçınıcı olduğum benim için önemli değildir.		0,644				0,842
16- Başkalarıyla rekabet kişinin asıl amaçlarına ulaşmasını engeller.			0,686			
6- İşte ve oyunda kazanmak benim için önemli değildir.			0,660		0,722	
3- Yenmek benim için önemli değildir.			0,659			
9- Rakiplerimi yenmekten hoşlanırım.			0,530			
23- Kendimi başkalarıyla kıyaslama eğilimindeyim.				0,776		
13- Çevremdeki kişilerin benden daha başarılı olmaları beni kışkırtmaz.				0,723	0,561	
12- Katıldığım yarışmalarda sonuçlar ilan edileceği zaman heyecanlanırım				0,520		
Açıklanan Varyans	19,38%	14,13%	13,88%	12,04%	Toplam %59,424	
	KMO: 0,843; Ki-Kare: 1093,269; sd: 105; Sig.: 0,000					

Rekabetçi Tutum Ölçeği üzerinde gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizi esnasında faktör yüklerinin 0,50'den daha düşük olması sebebiyle, analiz sürecinde 8 madde ölçekten çıkartılmış ve 15 madde üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir. BO faktörünün güvenilirliği 0,806 ile yüksek düzeyde, SO faktörünün güvenilirliği 0,641 ile ortalama üzeri düzeyde, RH faktörünün güvenilirliği 0,722 ile yüksek düzeyde, KIY faktörünün güvenilirliği 0,561 ile ortalama üzeri düzeyde, ölçeğin güvenilirliği ise 0,842 ile yüksek düzeyde tespit edilmiştir. Yapılan analiz neticesinde, ölçeğin 4 faktörden oluştuğu ve açıklanan toplam varyansın ise yüzde 59,424 düzeyinde olduğu saptanmıştır.

Tablo 3'te Çevresel belirsizlik ölçeğinin güvenilirlik analizine yer verilmiştir.

Tablo 3. Çevresel Belirsizlik Ölçeği Faktör ve Güvenilirlik Analizi Bulguları

Maddeler	ÇB	Güv.
3- Çevremiz eski pazarların genişlemesi ve yenilerin ortaya çıkmasıyla çok hızlı genişliyor.	0,727	
1- İşletme çevremiz çok dinamik; teknolojik, ekonomik ve kültürel değişim çok hızlıdır.	0,679	0,580
2- İşletme çevremiz çok risklidir, bir yanlış adım işletmemizin çöküşü olabilir.	0,631	
4- Çok stresli, titiz, saldırgan bir çevredeyiz ve bu çevrede ayakta durmak zordur.	0,628	
Açıklanan Varyans	72,54%	
	KMO: 0,565; Ki-Kare: 121,538; sd: 6; Sig.: 0,000	

Çevresel Belirsizlik Ölçeği üzerinde gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizi esnasında, tüm maddelerin faktör yüklerinin 0,50'nin üzerinde olduğu saptanmış ve 4 madde üzerinden açıklayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

Yapılan analiz neticesinde, ölçeğin tek faktörden oluştuğu tespit edilmiş ve bu faktöre Çevresel Belirsizlik (ÇB) ismi verilmiştir. Buna göre, ölçeğin güvenilirliği 0,580 ile ortalama üzeri düzeyde tespit edilmiştir. Elde edilen faktör, ölçeğin yüzde 72,54'ünü açıklamaktadır.

Tüm ölçeklerde tüm maddelerin basıklık ve çarpıklık değerleri (-2) ile (+2) arasında tespit edildiğinden, verilerin normal dağılıma yaklaştığı söylenebilir (Tabachnick ve Fidel, 2013). Bireysel Yenilikçilik Ölçeğinde KMO değerinin (0,843), Rekabetçi Tutum Ölçeğinde, KMO değerinin (0,843) ve Çevresel Belirsizlik Ölçeğinde, KMO değerinin (0,565) 0,50'nin üzerinde çıkmış olmaları, araştırma kapsamında ulaşılan örneklem büyüklüğünün, ölçekler üzerinde açıklayıcı faktör analizleri uygulamak üzere uygun olduğunu göstermektedir (Çokluk vd., 2012). Bununla birlikte, Bartlett Küresellik Testi sonuçları Bireysel Yenilikçilik Ölçeğinde (Ki-Kare: 1243,781; sd: 136; Sig.: 0,000), Rekabetçi Tutum Ölçeğinde (Ki-Kare: 1093,269; sd: 105; Sig.: 0,000) ve Çevresel Belirsizlik Ölçeğinde (Ki-Kare: 121,538; sd: 6; Sig.: 0,000) anlamlı çıkmış olması ($p < 0,05$) da, bu ölçekler üzerinde açıklayıcı faktör analizinin uygulanmasının uygun olduğunu göstermektedir.

Yapılan faktör analizlerine göre ölçeklerin güvenilirlikleri; Cronbach's Alpha değerinin 0,60 civarı ve üzeri olması kabul edildiğinden (Nunnally ve Bernstein, 1994), bireysel yenilikçilik (0,843) ile yüksek düzeyde, rekabetçi tutum (0,842) ile yüksek düzeyde ve çevresel belirsizlik ölçeği (0,580) ile ortalama üzeri düzeyde tespit edilmiştir.

4.3. Hipotez Testleri

Araştırmanın bu kısmında bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki nedensellik ilişkisini ifade eden regresyon analizleri ve aynı zamanda bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkide düzenleyici (moderator) etki olup olmadığının sınındığı H_1 ve H_2 hipotezlerinin yönelik yapılan regresyon analizleri sırasıyla Tablo 4 ve Tablo 4a ve Tablo 4b'de gösterilmiştir. Tüm alt boyutların etkisine ayrı ayrı bakılmış ancak analizlerin yoğunluğu nedeniyle sadece anlamlı çıkan modeller tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 4. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Bulguları

Bağımlı Değişken: Başarı Odaklılık	β	t	p	Tol.	VIF	Düz. R ²	Durbin-Watson	Model F	Model p
Değişime Direnç	-0,292	-4,547	0,000	0,881	1,135				
Deneyime Açıklık	-0,042	-0,572	0,568	0,685	1,461	13,70%	2,071	10,399	0,000
Fikir Önderliği	0,207	3,120	0,002	0,830	1,205				
Risk Alma	0,207	3,083	0,002	0,807	1,239				
Bağımlı Değişken: Kıyaslama	β	t	p	Tol.	VIF	Düz. R ²	Durbin-Watson	Model F	Model p
Değişime Direnç	-0,308	-4,739	0,000	0,881	1,135				
Deneyime Açıklık	-0,094	-1,279	0,202	0,685	1,461	11,50%	2,154	8,705	0,000
Fikir Önderliği	0,034	0,503	0,616	0,830	1,205				
Risk Alma	0,216	3,175	0,002	0,807	1,239				

Tablo 4'te " H_1 : Bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerinde anlamlı etkisi vardır." hipotezini test etmek üzere gerçekleştirilmiş olan çoklu doğrusal regresyon analizine ilişkin bulgular gösterilmiştir. Tablo 4'te görüldüğü üzere iki model anlamlı çıkmıştır ($F=10,399$; $p=0,000$, $F=8,705$; $p=0,000$). Tablodaki düzeltilmiş R² değerine göre, modelin bağımsız değişkenleri Başarı odaklılığın yüzde 13,70'ini açıklamakta, kıyaslamaların da yüzde 11,50'sini açıklamaktadır. Durbin-Watson değerlerinin (2,071 ve 2,154) 1,50 ile 2,50 arasında çıkmış olması, hata terimlerinin arasında otokorelasyon probleminin olmadığını göstermektedir (Orhunbilge, 2002). Tablodaki VIF değerlerinin 10'dan küçük çıkması ve tolerans değerlerinin 0,100'den büyük olması, bağımsız değişkenlerin arasında çoklu bağıntı problemi olmadığını göstermektedir. DD ($\beta=-0,292$; $t=-4,547$; $p=0,000$) faktörünün BO üzerinde negatif yönlü, anlamlı ve düşük düzeyde, FÖ ($\beta=0,207$; $t=3,120$; $p=0,002$) faktörünün BO üzerinde pozitif yönlü, anlamlı ve düşük düzeyde, RA ($\beta=0,207$; $t=3,083$; $p=0,002$) faktörünün BO üzerinde pozitif yönlü, anlamlı ve düşük düzeyde etkisi vardır. DA ($p=0,568$) faktörünün ise BO üzerinde anlamlı etkisi yoktur.

Tablo 4'te görüldüğü üzere, DD ($\beta=-0,308$; $t=-4,739$; $p=0,000$) faktörünün KIY üzerinde negatif yönlü, anlamlı ve orta düzeyde, RA ($\beta=0,216$; $t=3,175$; $p=0,002$) faktörünün KIY üzerinde pozitif yönlü, anlamlı ve düşük düzeyde etkisi vardır. DA ($p=0,202$) ve FÖ ($p=0,616$) faktörlerinin ise KIY üzerinde anlamlı etkisi yoktur. Elde

edilen bu bulgulara göre; “H₁: Bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerinde anlamlı etkisi vardır.” hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

“H₂: Bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerindeki etkisinde çevresel belirsizliğin düzenleyici rolü vardır.” hipotezini test etmek üzere SPSS programında Andrew F. Hayes tarafından geliştirilmiş olan Process v4.0 macro eklentisinden faydalanılmıştır ve etkiler Tablo 4 ve 5’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Bireysel Yenilikçiliğin, Rekabetçi Tutum (Başarı Odaklılık alt boyutu) Üzerindeki Etkisinde Çevresel Belirsizliğin Düzenleyici Rolüne İlişkin Moderatör Analizi Bulguları

Bağımlı Değişken: Başarı Odaklılık	β	t	p	R ²	R ² Değişimi	Model F	Model p
Değişime Direnç	-0,197	-3,314	0,001				
Çevresel Belirsizlik	0,151	2,602	0,010	9,22%	0,001	7,926	0,000
MOD	-0,078	-1,475	0,142				
Fikir Önderliği	0,177	2,939	0,004				
Çevresel Belirsizlik	0,135	2,265	0,024	7,48%	0,014	6,305	0,000
MOD	0,094	1,881	0,061				
Risk Alma	0,160	2,664	0,008				
Çevresel Belirsizlik	0,134	2,225	0,027	5,98%	0,000	4,958	0,002
MOD	0,016	0,291	0,771				

Tablo 4’e göre, üç model anlamlı çıkmıştır (F=7,926; p=0,000, F=6,305; p=0,000, F=4,958; p=0,002). Modelde yer alan R² değerlerine göre, bağımlı değişken olan BO’nun yüzde 9,22’si değişime direnç, 7,48’i fikir önderliği, 5,98’i risk alma bağımsız değişkeni tarafından açıklanmaktadır. Tabloya göre, her ne kadar bağımsız değişken DD’nin ($\beta=-0,197$; p=0,001) ve moderatör değişken ÇB’nin ($\beta=0,151$; p=0,010) BO üzerinde anlamlı etkisi olsa da, düzenleyici etkileşim değişkeni MOD’un (p=0,142) sigma değeri p>0,05 şeklinde saptanmış olduğundan; ÇB’nin, DD’nin BO üzerindeki etkisinde anlamlı bir düzenleyici rolünün olmadığı bulgusu elde edilmiştir.

Tabloya göre, her ne kadar bağımsız değişken FÖ’nün ($\beta=0,177$; p=0,004) ve moderatör değişken ÇB’nin ($\beta=0,135$; p=0,024) BO üzerinde anlamlı etkisi olsa da, düzenleyici etkileşim değişkeni MOD’un (p=0,061) sigma değeri p>0,05 şeklinde saptanmış olduğundan; ÇB’nin, FÖ’nün BO üzerindeki etkisinde anlamlı bir düzenleyici rolünün olmadığı bulgusu elde edilmiştir.

Tabloya göre, her ne kadar bağımsız değişken RA’nın ($\beta=0,160$; p=0,008) ve moderatör değişken ÇB’nin ($\beta=0,134$; p=0,027) BO üzerinde anlamlı etkisi olsa da, düzenleyici etkileşim değişkeni MOD’un (p=0,771) sigma değeri p>0,05 şeklinde saptanmış olduğundan; ÇB’nin, RA’nın BO üzerindeki etkisinde anlamlı bir düzenleyici rolünün olmadığı bulgusu elde edilmiştir.

H₂ Hipotezinin anlamlı çıkan diğer alt boyutlarının modelleri Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Bireysel Yenilikçiliğin, Rekabetçi Tutum (Kıyaslama alt boyutu) Üzerindeki Etkisinde Çevresel Belirsizliğin Düzenleyici Rolüne İlişkin Moderatör Analizi Bulguları

Bağımlı Değişken: Kıyaslama	β	t	p	R ²	R ² Değişimi	Model F	Model p
Değişime Direnç	-0,216	-4,116	0,000				
Çevresel Belirsizlik	0,150	2,913	0,004	14,98%	0,029	13,741	0,000
MOD	-0,132	-2,814	0,005				
Deneyime Açıklık	-0,114	-2,081	0,039				
Çevresel Belirsizlik	0,186	3,374	0,001	5,53%	0,001	4,570	0,039
MOD	-0,023	-0,398	0,691				

Bağımlı Değişken: Kıyaslama	β	t	p	R ²	R ² Değişimi	Model F	Model p
Fikir Önderliği	-0,021	-0,373	0,709				
Çevresel Belirsizlik MOD	0,170 0,023	3,062 0,499	0,003 0,618	3,93%	0,001	3,192	0,024
Risk Alma	0,087	1,573	0,117				
Çevresel Belirsizlik MOD	0,152 -0,022	2,744 -0,429	0,007 0,668	4,83%	0,001	3,958	0,009

Tabloya göre, 4 model anlamlı çıkmıştır (F=13,741; p=0,000, F=4,570; p=0,039, F=3,192; p=0,024, F=3,958; p=0,009). Modelde yer alan R² değerlerine göre, bağımlı değişken olan KIY'ın yüzde 14,98'i bağımsız değişkenlerden (DD), 5,53'ü (DA), 3,53'ü (FÖ) ile, 4,83'ü (RA) ile açıklanmaktadır. Tabloya göre, bağımsız değişken DD'nin ($\beta=-0,216$; p=0,000) ve moderatör değişken ÇB'nin ($\beta=0,150$; p=0,004) KIY üzerinde anlamlı etkileri olmasının yanı sıra, düzenleyici etkileşim değişkeni MOD'un ($\beta=-0,132$; p=0,005) sigma değeri p<0,05 şeklinde saptanmış olduğundan; ÇB'nin, DD'nin KIY üzerindeki etkisinde anlamlı, negatif yönlü ve düşük düzeyde bir düzenleyici rolünün olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Tabloya göre, her ne kadar bağımsız değişken DA'nın ($\beta=-0,114$; p=0,039) ve moderatör değişken ÇB'nin ($\beta=0,186$; p=0,001) KIY üzerinde anlamlı etkileri olmasına rağmen, düzenleyici etkileşim değişkeni MOD'un (p=0,691) sigma değeri p>0,05 şeklinde saptanmış olduğundan; ÇB'nin, DA'nın KIY üzerindeki etkisinde anlamlı bir düzenleyici rolünün olmadığı bulgusu elde edilmiştir.

Tabloya göre, bağımsız değişken FÖ'nün (p=0,709) KIY üzerinde anlamlı etkisi olmayıp, moderatör değişken ÇB'nin ($\beta=0,170$; p=0,003) KIY üzerinde anlamlı etkisi vardır. Ancak MOD'un (p=0,618) sigma değeri p>0,05 şeklinde saptanmış olduğundan; ÇB'nin, FÖ'nün KIY üzerindeki etkisinde anlamlı bir düzenleyici rolünün olmadığı bulgusu elde edilmiştir.

Tabloya göre, bağımsız değişken RA'nın (p=0,117) KIY üzerinde anlamlı etkisi olmayıp, moderatör değişken ÇB'nin ($\beta=0,152$; p=0,007) KIY üzerinde anlamlı etkisi vardır. Ancak MOD'un (p=0,668) sigma değeri p>0,05 şeklinde saptanmış olduğundan; ÇB'nin, RA'nın KIY üzerindeki etkisinde anlamlı bir düzenleyici rolünün olmadığı bulgusu elde edilmiştir.

Bu doğrultuda, "H₂: Bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerindeki etkisinde çevresel belirsizliğin düzenleyici rolü vardır." hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerindeki etkisinde çevresel belirsizliğin düzenleyici rolü araştırılmıştır. Bu amaçla İstanbul ilinde teknoloji ve bilişim sektöründe faaliyette bulunan firmalarda çalışanları üzerine uygulamalı bir araştırma yapılmıştır. Bu amaçla çalışmaya dahil edilen değişkenlerin rekabetçi tutuma etkileri çoklu doğrusal regresyon analizi yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırma ile bilişim ve teknoloji sektöründe bireysel yenilikçilik ile rekabetçi tutum ilişkisi ve bu ilişkilerde çevresel belirsizliğin düzenleyici rolüne yönelik açıklayıcı bulgular elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; değişimlere daha az direnç gösteren, yeni fikirler ortaya atabilen ve risk alabilen kişilerin daha başarı odaklı olduklarından bahsedilebilir. Yine; değişimlere daha az direnç gösteren ve risk alabilen kişilerin kendilerini diğerleriyle daha fazla kıyaslama eğiliminde olduklarından bahsedilebilir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerinde anlamlı ancak kısmi bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu bulgu, alan yazındaki önceki çalışmaların bulgularını destekler niteliktedir (Porter, 1990; Schumpeter, 1934; Aksüzek, 2008; Slater ve Narver, 1995; Karadal, 2013; Öztürk ve Summak, 2014).

Bireysel yenilikçiliğin rekabetçi tutum üzerindeki etkisinde çevresel belirsizliğin düzenleyici rolü olup olmadığını saptamak üzere yapılan moderatör (düzenleyici) analizleri sonucunda ise, yalnızca değişime direncin kıyaslama üzerindeki etkisinde çevresel belirsizliğin düzenleyici bir role sahip olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, değişime daha az direnç gösteren kişilerin kendilerini çalışma yaşamında diğerleriyle daha fazla kıyaslamaları noktasında çevresel belirsizliğin yüksekliğinin önemli bir rolü bulunduğu ve çevresel belirsizliğin bu etkiyi artırdığından

bahsedilebilir. Elde edilen bu bulgu, alan yazındaki önceki çalışmaların bulgularını destekler niteliktedir (Hitt vd., 2005; Mintzberg, 1973).

Bu bulgulara göre, teknoloji ve bilişim sektöründe faaliyet göstermekte olan firmaların, yenilikçi kişilik özelliklerine sahip bireyleri istihdam etmeye yönelmeleri gerektiğinden bahsedilebilir. Zira bu tarz bireylerin daha fazla istihdam edilmesi, firma içerisindeki rekabeti artıracak gibi, çalışanların iş performanslarının yanı sıra firmanın genel performansının ve rekabetçiliğinin de artmasını sağlayabilecektir. Bununla birlikte, çevresel belirsizlik konusundaki algı yüksek çıkmış olsa da, yalnızca değişime direncin kıyaslama üzerindeki etkisinde çevresel belirsizliğin düzenleyici bir etkisinin bulunduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda firmaların, çevresel belirsizlik koşulları altında yeniliklere ve değişimlere yönelik direnci düşürmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmelerinin, firma içindeki rekabetçiliği daha fazla artıracığından bahsedilebilir.

Sonuç olarak firmalarda yenilikçi davranışlar sergileyen bireylerin daha rekabetçi tutumlarının olduğu bulgularla ortaya konulmuştur. Her firmada aynı sayılarda benzer işgücü bulunmaktadır. Ama bu işgücünün niteliksel tarafı yani özellikleri ve bireysel ve grup olarak becerileri çeşitli işletmelerde farklıdır. Bu niteliksel işgücü farkı, firmalar arası yeteneklerinin de farklı olmasına neden olmaktadır (Ülgen ve Mirze, 2010, s.389). Dolayısıyla rekabetçi davranmak isteyen firmalar rekabetçi bireyleri bünyelerinde istihdam etmeye çalışmalıdır. Günümüz firmalarında rekabetçi davranışların, çalışanların yenilikçilik kapasiteleri ile ilişkili olduğu ve bu ilişkinin çalışanların algıladığı çevresel belirsizlik seviyesi ile değişebileceği bu araştırmanın en önemli sonucu olmuştur. Bu kapsamda hem çalışanların yenilikçilik kapasitelerini artırmaları hem de yöneticilerin yenilikçiliği benimseyen bir kültürü hakim kılmaları firmaların rekabetçi davranışlarını artıracakı söylenebilir. Aynı zamanda son dönemlerde VUCA dünyası (Yurdasever ve Fidan, 2022) olarak adlandırılan oynaklık, belirsizlik, karmaşıklık ve muğlaklık seviyesinin son derece yüksek olduğu durumlarda iş dünyasının rekabetçi tutumlarını arttırarak belirsizlikle baş edebileceği önerisinde bulunulabilir.

Bu çalışmanın birtakım sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle örneklem bakımından çalışma, İstanbul ilinde teknoloji ve bilişim hizmetlerinde faaliyet gösteren firmalarda çalışan personel ile sınırlı tutulmuş, diğer sektörlerde çalışan kişiler kapsam dışı tutulmuştur. Konu bağlamında çalışma, bireysel yenilikçilik, rekabetçi tutum ve çevresel belirsizlik konularıyla sınırlandırılmıştır. Yanı sıra çalışma, yalnızca uygulanan anket ve anket formunda yer alan sorular ve maddelerle sınırlıdır. Ayrıca çalışma kapsamında zaman sınırlılığı da vardır. Zaman sınırlılığı çerçevesinde anket uygulaması, 20 Aralık 2019 ile 25 Şubat 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırma verileri 2020 yılından itibaren dünyada yaşanan pandemi döneminden önce toplanmıştır. Pandemi döneminde dünyada tüm sektörlerde yaşanan dijitalleşmenin artması ve iş yapış şekillerinin değişmesiyle birlikte çevresel belirsizlik algısının, rekabetçi tutumun ve yenilikçi davranışların son derece artmış olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle gelecek araştırmalar için verilerin güncellenmesi ile daha güçlü etkiler ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

Agrawal, R. ve Prasad, J. (1998). A conceptual and operational definition of personal innovativeness in the domain of information technology. *Information Systems Research*, 9(2), 204-215. <https://doi.org/10.1287/isre.9.2.204>

Akbayırılı, Y. B. (1998). *Bir ölçek geliştirme çalışması: Rekabetçi tutum ölçeği (RTÖ): Geliştirilmesi, güvenilirliği ve geçerliği* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Akkoç, İ., Çalışkan, A. ve Turunç, Ö. (2012). Gelişim ve rasyonel alt kültürlerinin girişimci davranışa etkisi: algılanan çevresel belirsizliğin aracılık rolü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 65-83.

- Aksüzek, S. (2008). *İşletmelerde rekabet avantajı olarak yaratıcı düşünceden yararlanılması üzerine bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Aktaş, S. (2018). *Hemşirelerde bireysel yenilikçilik ve kurumsal bağlılık durumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Okan Üniversitesi.
- Aldrich, H. E. (1999). *Organizations evolving*. Sage Publication.
- Atlı, Y. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin bireysel yenilikçilik özellikleri ile derste teknoloji kullanımına yönelik eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Baldrige J. V. ve Burnham R. A. (1975). Organizational innovation: Individual, *Organizational, and Environmental Administrative Science Quarterly*, 20, 165-176.
- Bass, B. M. (1985), *Leadership and performance beyond expectations*. Free Press.
- Biçer, M. (2017). *Etik iklim, örgütsel öğrenme ve yenilikçi davranış ilişkisi üzerine bir araştırma* [Doktora Tezi]. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi.
- Bitlisli, F., Dinç, M., Çetinceli, E. ve Kaygısız, Ü. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ile akademik güdülenme ilişkisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18(2), 459-480.
- Çalışkan, A. ve Akkoç, İ. (2012). Girişimci ve yenilikçi davranışın iş performansına etkisinde çevresel belirsizliğin rolü. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 1-28.
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: Spss ve lisrel uygulamaları*, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Glor, E. (2001). Some thoughts on definitions of innovation. *The Innovation Journal*. https://www.innovation.cc/discussion-papers/1999_4_3_2_thoughts-innovation-old.htm adresinden 25 Eylül 2021 tarihinde erişilmiştir.
- Goldsmith, R. E. ve Foxall, G. R. (2003). The measurement of innovativeness. L. V. Shavinina (Ed.), *The international handbook on innovation*. Elsevier.
- Hans, V. B. (2018). Business environment – conceptual framework and polices. *International Educational Scientific Research Journal*, 4(3), 67-74.
- Hirschman, E. C. (1980). Innovativeness, novelty seeking, and consumer creativity. *Journal of Consumer Research*, 7(3), 283-295.
- Hitt, M. A., Black, J. S. ve Porter, L. W. (2005). *Management* (International Edition). Pearson Prentice-Hall.
- Hurt, H. T., Joseph, K. ve Cook, C. D. (1977). Scales for the measurement of innovativeness. *Human Communication Research*, 4(1), 58-65.
- Karabulut, T. A. (2015). Effects of innovation strategy on firm performance: A study conducted on manufacturing firms in Turkey. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, (195), 1338-1347.
- Karadağ, T. (2018). *Türkiye'deki spor federasyonları çalışanlarının örgütsel öğrenme ve bireysel yenilikçilik profillerinin incelenmesi* [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Karadal, H. (2013). *Girişimcilik: Girişimcilik bilgisi ve stratejik girişimcilik* (2. Baskı). Beta Yayınları.
- Khandwalla, P. N. (1976). *The design of organizations*. Harcourt Brace Jovanovich.
- Kılıçer, K. ve Odabaşı, F. (2010). Bireysel yenilikçilik ölçeği (BYÖ): Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2), 150-164.
- Knight, K. E. (1967). A descriptive model of the intra-firm innovation process. *Journal of Business*, October, 475-497.
- Kohn, A. (1992). *No contest: The case against competition*. Houghton-Mifflin.

- Leavitt, C. ve Walton, J. (1975). Development of a scale for innovativeness. *Advances in Consumer Research*, (2), 545-554.
- Luecke, R. (2008). *İş dünyasında yenilik ve yaratıcılık* (3. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- McDougall, P. P., Robinson, R. B. ve DeNisi, A. S. (1992). Modeling new venture performance: An analysis of new venture strategy, industry structure, and venture origin. *Journal of Business Venturing*, 7, 267289.
- Meijer, I. S. M., Hekkert, M. P., Faber, J. ve Smits, R. E. H. M. (2006). Perceived uncertainties regarding socio-technological transformations: Towards a framework. *International Journal of Foresight and Innovation Policy*, 2(2), 214.
- Milliken, F. J. (1987). Three types of perceived uncertainty about the environment: State, effect, and response uncertainty. *Academy of Management Review*, 12(1), 133-143.
- Mintzberg, H. (1973). Strategy-making in three modes. *California Management Review*, 16(2), 44-53.
- Navaro, L. (2015). *Haset ve rekabet*. Remzi Kitabevi.
- Nunnally, J. C. ve Bernstein, I. H. (1994) The Assessment of Reliability. *Psychometric Theory*, 3, 248-292.
- Oliver, P. J. ve McCrae, R. T. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175-215.
- Orhunbilge, N. (2002). *Uygulamalı regresyon ve korelasyon analizi*. İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayını.
- Öztürk, Z. Y. ve Summak, M. (2014). İlköğretim okulu öğretmenlerinin bireysel yenilikçiliklerinin incelenmesi. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(Special Issue 1), 844-853.
- Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. Macmillan.
- Powell, C. (2007). The perception of risk and risk taking behavior: Implications for incident prevention strategies. *Wilderness Environ Med.*, 18(1), 10-15.
- Roberts, G. C. (1989). *Motivation in sport and exercise: Conceptual constraints and convergence*. G. C. Roberts (Ed.), *Motivation in sport and exercise*. Human Kinetics Publishers.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovation* (5. Baskı). Free Press.
- Schumpeter, J. (1934). *The theory of economic development*. Harvard University Press.
- Slater, S. F. ve Narver J. C. (1995). Market orientation and the learning organization. *Journal of Marketing*, 59 (July), 63-74.
- Spence, J. T. ve Helmreich, R. (1983). *Achievement motives and behavior*. J. T. Spence (Ed.), *Achievement and achievement motives: Psychological and sociological dimensions*. Freeman Press.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6. Baskı). Pearson Education.
- Tan, J. J. ve Litschert, R. J. (1994). Environment-strategy relationship and its performance implications: An empirical study of the Chinese electronics industry, *Strategic Management Journal*, 15(1), 1-20.
- Tuna, A. F. (2020). *Kişilik tiplerinin bireysel yenilikçiliğe etkisinde motivasyon ve personel güçlendirme faktörünün aracı rolü: Hizmet sektörü üzerine bir uygulama* [Doktora Tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Uray, R. (2010). *Ekonomik büyüme, verimlilik ve rekabet* (2. Baskı). Kumsaati Yayınları.
- Uyar, A. ve Kılıçaslan, K. (2015). Influence of innovative businesses on consumer preferences: A study on laptop users. *Journal of Management, Marketing and Logistics*, 2(2).
- Ülgen, H. ve Mirze, S. K. (2010). *İşletmelerde stratejik yönetim* (5. Baskı). Beta Basım Yayım.
- Yurdasever, E. ve Fidan, Y. (2020). KOMB (VUCA) dünyası ve yeni liderlik becerileri. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 9(2).